

บทนำ

ปัญหาและความสำคัญ

ในต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาบวรราชปรีชา โสภโศภน ได้ทรงก้าวเข้าสู่บทบาทสำคัญทางด้านการศึกษาของประเทศไทย เพราะทรงเป็นพระบรมวงศานุวงศ์ผู้อาวุโสที่สุดพระองค์หนึ่ง ที่ได้รับความไว้วางใจจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และยังทรงรู้จักปรับพระองค์เองให้เข้ากับพระมหากษัตริย์และเจ้าพระยาตรีสุริยวงศ์ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินได้เป็นอย่างดี

จากพระอัยยาศัยดังกล่าว ส่งเสริมให้พระองค์ขึ้นมาดำรงตำแหน่ง "พ่อบ้าน" ในพระราชสำนัก ซึ่งเน้นให้เห็นบทบาทในการประกอบพระราชพิธีต่างๆ ให้เป็นไปตามพระราชนุกิจ รวมทั้งการดูแลเรื่องส่วนพระองค์ของพระมหากษัตริย์ เมื่อทรงเป็นอธิบดีกรมพระคลังมหาสมบัติ ได้ทรงแก้ไขระเบียบการเงินให้ทันสมัยยิ่งขึ้น นอกจากนี้ในฐานะเสนาบดีฝ่ายสมุหนายก ได้พยายามสร้างความรู้สึกรักของหัวเมืองฝ่ายเหนือที่มีต่อกรุงเทพฯ มิให้เลวลง

อย่างไรก็ตามการวิจัยครั้งนี้ไม่พบหลักฐานที่เกี่ยวกับพระคำริของพระองค์เอง จึงจำเป็นต้องอาศัยผลงานของพระองค์เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาบทบาททางด้านการเมืองและการปกครองดังกล่าว

ฉะนั้นการศึกษามหาบททางด้านการศึกษาเมืองและการปกครองของพระองค์จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจ โดยเฉพาะวิธีการปรับพระองค์ให้เข้ากับเหตุการณ์เช่นนี้ ยิ่งกว่านั้นน่าศึกษาต่อไปว่า บทบาทของพระองค์ได้มีส่วนผลักดันให้เกิดการปฏิรูปการปกครองในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหรือไม่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อต้องการทราบถึงบทบาททางด้านการบริหารงานในฐานะผู้สำเร็จราชการในพระราชสำนัก ในสมัยที่กรมพระคลังมหาสมบัติ อธิบดีกรมวัง และ เสนาบดีฝ่ายสมุหนายก ระหว่าง พ.ศ. 2411 ถึง พ.ศ. 2429
2. เพื่อศึกษาว่า สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาบวรราชปักษ์ ทรงมีบทบาทอย่างไรในการผ่อนคลายความขัดแย้งทางการเมือง ระหว่างพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์
- 3 เพื่อศึกษาว่า บทบาททางการเมืองการปกครองของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาบวรราชปักษ์ มีส่วนผลักดันให้เกิดการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 หรือไม่
- 4 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของพระองค์ ในช่วงที่เป็นผู้สำเร็จราชการในพระราชสำนัก (พ.ศ. 2411- 2416) และช่วงที่ไม่ได้เป็นผู้สำเร็จราชการในพระราชสำนัก คือ รัชกาลที่ 5 ทรงปกครองประเทศอย่างสมบูรณ์ (พ.ศ. 2416-2429)

ขอบเขตของการวิจัย

เพื่อทำการศึกษาว่า สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาบวรราชปักษ์ ทรงมีบทบาททางการเมืองและการปกครองของประเทศอย่างไร โดยเน้นหนักในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และบทบาทดังกล่าวมีผลกระทบอันสำคัญยิ่งต่อการปฏิรูปการปกครองของรัชกาลที่ 5

วิธีการดำเนินการค้นคว้าและการวิจัย

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้จะศึกษาตามวิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) และเสนอรายงานแบบพรรณาวิเคราะห์ (Analytical Description) ข้อมูลที่ใช้ในการค้นคว้า จะใช้ข้อมูลที่เป็นหลักฐานชั้นต้น (Primary Source) เป็นหลักสำคัญ อาทิเช่น หนังสือโต้ตอบทางราชการ บันทึกแนวพระราชดำริ พระราชหัตถเลขา พระราชบัญญัติ ราชกิจจานุเบกษา และประกาศทางราชการ ซึ่งได้หลักฐานจากกระทรวงต่างๆ คือ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ กระทรวงต่างประเทศ เป็นต้น

สำหรับหลักฐานชั้นรอง (Secondary Source) ซึ่งใช้ประกอบการวิจัยได้แก่ บทความ
หนังสือ วิทยานิพนธ์ ฯลฯ

แหล่งค้นคว้าเอกสารที่สำคัญได้แก่ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ หอสมุดแห่งชาติ
กรมศิลปากร หอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดคณะอักษรศาสตร์ หอสมุด
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร หอสมุด
กระทรวงต่างประเทศ และหอสมุดกระทรวงการคลัง

ความสำคัญหรือประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยนี้

- 1 ทำให้ทราบว่า สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาบรมมหาราชวัง ทรงมีบทบาทสำคัญ
เพียงใด ต่อการเมืองและการปกครองประเทศสยาม ในช่วงก่อนการปฏิรูปการปกครอง
และบทบาทดังกล่าวนี้มีผลกระทบต่อการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 อย่างไร
- 2 เพื่อให้เข้าใจถึงปัญหาต่างๆ ในการบริหารงานในราชสำนักฝ่ายใน กรมพระคลังมหา
สมบัติ และกรมมหาดไทย ในระยะก่อนการปฏิรูปการปกครอง
- 3 ผลจากการค้นคว้าสามารถนำไปใช้อ้างอิงในการสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทย ในระดับ
มัธยมศึกษา ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา และระดับอุดมศึกษา
- 4 เพื่อเป็นแนวทางในการค้นคว้าประวัติศาสตร์ในสมัยรัชกาลที่ 5 ในด้านการเมือง
และการปกครองช่วงก่อนการปฏิรูปการปกครอง
5. ผลจากการวิจัยอาจชี้ให้เห็นถึงแผนนโยบายในด้านการเมืองและการปกครอง ใน
ช่วงระยะเวลาดังกล่าว

อักษรย่อที่ใช้ในเชิงบรรณ

- 1 หจข. หมายถึง หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร
- 2 ร.5. หมายถึง เอกสารในรัชกาลที่ 5
- 3 กต. หมายถึง เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงต่างประเทศ
- 4 บ. หมายถึง เอกสารแผนกเบ็ดเตล็ด
- 5 รล. หมายถึง เอกสารสำนักพระราชเลขานุการ
- 6 ค หมายถึง เอกสารกระทรวงการคลัง